

Amazone: nieuwe wegen voor de Kerk en voor een integrale ecologie

Vorbereidend document van de Synode van Bisschoppen voor
de speciale vergadering van de Pan-Amazone

INHOUD

Afkortingen

Preambule

I. ZIEN: IDENTITEIT EN DE KREET VAN PAN-AMAZONE

1. Het grondgebied
2. Sociaal-culturele diversiteit
3. Identiteit van inheemse volkeren
4. Het historische geheugen van de Kerk
5. Rechtvaardigheid en de rechten van volkeren
6. Spiritualiteit en wijsheid

II. OORDELEN: NAAR EEN PASTORALE EN ECOLOGISCHE BEKERING

7. Verkondiging van het Evangelie van Jezus in het Amazonegebied: bijbels-theologische dimensie
8. Verkondiging van het Evangelie van Jezus in het Amazonegebied: sociale dimensie
9. Verkondiging van het Evangelie van Jezus in het Amazonegebied: ecologische dimensie
10. Verkondiging van het Evangelie van Jezus in het Amazonegebied: sacramentele dimensie
11. Verkondiging van het Evangelie van Jezus in het Amazonegebied: kerkelijke-missionaire dimensie

III. HANDELEN: NIEUWE WEGEN VOOR EEN KERK MET EEN AMAZONEGEZICHT

12. Kerk met een Amazonegezicht
13. Profetische dimensie
14. Bediening met een Amazonegezicht
15. Nieuwe wegen

VRAGENLIJST

AFKORTINGEN

- AG: Tweede Vaticaans Concilie, Decreet Ad Gentes, over de zendingsactiviteit van de Kerk (12/7/65)
- CCC: Catechismus van de katholieke kerk (10/11/1992)
- CIC: Codex Iuris Canonici – Wetboek van Canoniek Recht (25/01/1983)
- CD: Tweede Vaticaans Concilie, Decreet Christus Dominus, betreffende het pastorale ambt van bisschop in de Kerk (28-10-1965)
- DAP: Aparecidadocument. Slottekst van de Ve Algemene Conferentie van de Latijns-Amerikaanse en Caribische bisschoppen, 2007
- DP: Puebla Document. IIIe Algemene conferentie van de Latijns-Amerikaanse bisschoppen, 1979
- DSD: Santo Domingo Document. IVe Algemene conferentie van de Latijns-Amerikaanse bisschoppen, 1992

- DSF: Johannes Paulus II, Toespraak tot de katholieke gemeenschap op het eiland Gorée (Senegal, 22/02/1992 n.3); Boodschap aan de Afro-Amerikaanse gemeenschap, Santo Domingo (12/10/1992, n.2)
- DV: Tweede Vaticaans Concilie, Dogmatische Constitutie Dei Verbum, over de goddelijke openbaring (18-11-1965)
- EG: Franciscus, Apostolische Exhortatie Evangelii Gaudium (24/11/2013)
- EN: Paulus VI, Apostolische Exhortatie Evangelii Nuntiandi (8/12/1975)
- P.PM: Franciscus, Toespraak in Puerto Maldonado (Peru) tijdens de ontmoeting met inheemse volkeren van de Amazone (19/01/2018)
- FR.EP: Franciscus, Groeten tijdens de ontmoeting met de bevolking van Puerto Maldonado (19/01/2018)
- PFP: Franciscus, Toespraak tot deelnemers aan de IIIe Wereldontmoeting van het Inheemse Volken Forum (15/02/2017)
- GS: Tweede Vaticaans Concilie, Gaudium et Spes, pastorale constitutie over de Kerk in de moderne wereld (07/12/1965)
- LG: Tweede Vaticaans Concilie, Lumen Gentium Dogmatische constitutie over de Kerk (21/11/1964)
- LS: Franciscus, Laudato si', encycliek over de zorg voor ons gemeenschappelijk huis (24/05/2015)
- NMI: Johannes Paulus II, Apostolische brief Novo Millennio Ineunte (06/01/2001)
- PANAM: Pan-Amazonia: Bron van leven in het hart van de Kerk, brief over het Pan-Amazoniaanse kerkelijke netwerk (REPAM). November 2014
- PIAV: inheemse volkeren in vrijwillige isolatie
- PO: Tweede Vaticaans Concilie, Decreet Presbyterorum Ordinis, over de bediening en het leven van priesters (7/12/1965)
- PP: Paulus VI, Encycliek Populorum Progressio, over de ontwikkeling van de volkeren (26/03/1967)
- REPAM: Red Ecclesial Pan-Amazonia (Pan-Amazoniaans Kerkelijk Netwerk)
- REPAM 2: Directierapport van de oprichtingsbijeenkomst van het Pan-Amazoniaanse Kerkelijke Netwerk (12/09/2014, Brasilia CNBB)
- SC: Tweede Vaticaans Concilie, Constitutie Sacrosanctum Concilium, over de Heilige Liturgie (04/12/1963)
- UR: Tweede Vaticaans Concilie, Decreet Unitatis redintegratio, over de oecumene (21/11/1964)

PREAMBULE

In navolging van de afkondiging door paus Franciscus op 15 oktober 2017 zal de Speciale Vergadering van de Bisschoppensynode, die de paus bijeengeroepen heeft om zich te buigen over het thema nieuwe wegen voor de Kerk en voor een integrale ecologie, plaatsvinden in oktober 2019. Nieuwe wegen voor de evangelisatie moeten worden ontworpen voor en met het volk van God dat in deze regio woont: bewoners van dorpen en plattelandsgebieden, van steden en grote metropolen, mensen die wonen aan rivieroeveren, migranten en ontheemden, en vooral voor en met inheemse volken.¹

In het Amazoneregenwoud dat van vitaal belang is voor de planeet, is er een ernstige crisis veroorzaakt door langdurig menselijk ingrijpen, waarbij een wegwerpcultuur (LS 16) en een uitbuitingsmentaliteit de boventoon voeren. Het is een regio met een rijke biodiversiteit; het is multi-etnisch, multicultureel en multireligieus; het is een spiegel van de hele mensheid die ter bescherming van het leven van alle mensen, naties en de Kerk vraagt om structurele en persoonlijke veranderingen.

De bezinning van de Speciale Synode overstijgt de strikt kerkelijk-Amazonesfeer, omdat die zich richt op de universele kerk en op de toekomst van de hele planeet. We beginnen met een specifiek geografisch gebied om een brug te slaan naar de andere belangrijke biomen² van onze wereld o.a. het Congobekken, de Mid-Amerikaanse biologische corridor, de tropische bossen in de regio Azië-Stille Oceaan en de Guarani aquifer.³

Het luisteren naar inheemse volkeren en naar alle gemeenschappen die in het Amazonegebied wonen – als de eerste gesprekspartners van deze synode – is van vitaal belang voor de universele kerk. Hiervoor moeten wij dichterbij de mensen staan. We willen het volgende weten: hoe stel je je een serene toekomst en het goede leven van toekomstige generaties voor? Hoe kunnen we samenwerken aan de opbouw van een wereld die breekt met levensbedreigende structuren en met koloniserende mentaliteiten en die gaat voor netwerken van solidariteit en interculturaliteit? En bovenal, wat is de specifieke missie van de Kerk vandaag binnen deze realiteit?

Dit voorbereidende document is opgedeeld in drie delen die overeenkomen met de methode “zien, oordelen (onderscheiden) en handelen”. Aan het einde van de tekst zijn er vragen die ruimte bieden voor dialoog en een progressieve benadering van de regionale realiteit en de verwachting van een ontmoetingscultuur (EG 220). De nieuwe wegen voor evangelisatie en het vormgeven aan een Kerk met een Amazonegezicht komen voort uit een cultuur van ontmoeting in het dagelijkse leven, in een veelzijdige harmonie (EG 220) en gelukkige soberheid (LS 224–225), zoals bijdragen voor de bouw van het Koninkrijk.

¹ Dit document gebruikt de termen inheems, origineel en autochtone bevolkingsgroepen afwisselend.

² Een bioom is een uit levende organismen bestaande gemeenschap van planten en dieren.

³ Een aquifer is een natuurlijk ondergronds waterbassin.

I. ZIEN IDENTITEIT EN DE KREET VAN DE PAN-AMAZONE⁴

1. Het grondgebied

Het Amazonebekken omvat een van de grootste biodiversiteitsreservaten ter wereld (30 tot 50% van de flora en fauna van de wereld) en zoetwater (20% van het zoetwater in de wereld). Het bevat meer dan een derde van de primaire bossen van de planeet en – hoewel de oceanen de grootste absorbeers van koolstof zijn – is het werk van koolstofscheiding door de Amazone behoorlijk belangrijk. Het beslaat meer dan 7,5 miljoen vierkante kilometer, en negen landen delen dit grote bioom (Brazilië, Bolivia, Colombia, Ecuador, Guyana, Peru, Suriname, Venezuela en Frans-Guyana als overzeese gebied van Frankrijk).

Het zogenaamde Guyanabekken – begrensd door de Orinoco en Black Rivers – de Amazonerivier en de Zuid-Amerikaanse Atlantische kusten tussen de mondingen van de Orinoco en Amazonerivieren maken ook deel uit van dit geografische gebied. Andere gebieden worden tot het gebied gerekend omdat ze onder de invloed van het klimaat- en geografische systeem vallen vanwege hun nabijheid tot het Amazonebekken.

Deze details duiden echter niet op een uniforme regio. We kunnen vele soorten Amazonia's binnen het Amazonegebied identificeren. In deze context is water – via zijn kreken, rivieren en meren – het organisatorische en integrerende element van de regio, met als hoofdas de Amazone, de moeder- en vaderrivier van alles. Binnen zo'n divers Amazonegebied kan worden aangenomen dat de verschillende menselijke groepen die er wonen, zich hebben moeten aanpassen aan de verschillende geografische, ecologische en politieke realiteiten.

Het eeuwenlange werk van de katholieke kerk in het Amazonebekken is gericht op het beantwoorden aan deze uiteenlopende menselijke en ecologische contexten.

2. Sociaal-culturele diversiteit

Gezien de geografische verhoudingen is het Amazonegebied een regio waar veel verschillende volkeren, culturen en levensstijlen aanwezig zijn en samen leven.

De demografische bezetting van het Amazonebekken gaat vele, misschien wel duizenden jaren vooraf aan het kolonisatieproces. Tot aan de kolonisatie concentreerden de Amazonevolken zich aan de oevers van grote rivieren en meren om te kunnen overleven door jacht, visserij en landbouw. Met de kolonisatie en de wijdverspreide praktijk van inheemse slavernij verlieten veel mensen deze locaties en zochten hun toevlucht in de diepten van het oerwoud. Bovendien vond er tijdens de eerste fase van de kolonisatie een proces van bevolkingsvervanging plaats met als gevolg een sterke demografische concentratie van de kolonisten aan de oevers van rivieren en meren.

Naast de historische omstandigheden hebben de zogenaamde volken van de wateren – in dit geval die van het Amazonebekken – altijd een relatie van onderlinge afhankelijkheid met waterbronnen gehad. Om deze reden gebruiken de plattelandsbewoners van de Amazone de bronnen van de riviervlakten, tegen de

⁴ Onder Pan-Amazone worden alle gebieden rondom het stroomgebied van de Amazone bedoeld.

achtergrond van de cyclische beweging van hun rivieren – eb en vloed, en de droge tijd – in een relatie van respect die voortkomt uit de kennis dat het leven de rivier aanstuurt en de rivier die het leven aanstuurt. Bovendien leven de volkeren van het oerwoud – verzamelaars en jagers bij uitstek – van wat het land en het bos te bieden hebben. Ze zorgen voor de rivieren en het land net zoals het land voor hen zorgt. Zij zijn de beheerders van het regenwoud en zijn hulpbronnen.

Desalniettemin wordt de rijkdom van het regenwoud en rivieren van de Amazone bedreigd door expansieve economische belangen, die zich op verschillende delen van het grondgebied voordoen. Dergelijke belangen leiden onder meer tot de intensivering van de willekeurige houtkap in het regenwoud, evenals de vervuiling van rivieren, meren en zijrivieren (vanwege het willekeurige gebruik van landbouwchemicaliën, olie lekkages, legale en illegale mijnbouw, en de bijproducten van de productie van verdovende middelen). Daarbij komt nog de drugshandel, die samen met het bovenstaande het voortbestaan van de mensen, die afhankelijk zijn van de dierlijke en plantaardige hulpbronnen van de regio, in gevaar brengt.

Aan de andere kant zijn de steden van het Amazonebekken vrij snel gegroeid en zijn vele migranten, die met geweld van hun land zijn ontheemd, geïntegreerd, wat heeft geresulteerd in de uitbreiding van grote stedelijke centra die steeds dieper in het regenwoud doordringen. De meesten van deze migranten zijn inheemse groepen van Afro-afkomst uit de stroomgebieden, die vandaar verdreven zijn door illegale en legale mijnbouw en door de oliewinningindustrie. Ze worden vaak weggedrukt door de uitbreiding van de houtkapindustrie en zijn het meest getroffen door agrarische en sociaal-ecologische conflicten. Steden worden ook gekenmerkt door maatschappelijke ongelijkheden. De armoede die in de loop van de geschiedenis is gegroeid, heeft relaties geschapen van ondergeschiktheid, politiek en institutioneel geweld en verhoogde alcohol- en drugsconsumptie, zowel in de steden als op het platteland. Armoede veroorzaakt een diepe wond in de levens van veel Amazonevolken.

De meest recente migratieverschuivingen in het Amazonegebied zijn vooral gekenmerkt door de verplaatsing van inheemse mensen uit hun geboortegebied naar de steden. Momenteel woont 70% tot 80% van de Pan-Amazonebevolking in stedelijke gebieden. Veel van deze inheemse mensen zijn niet geregistreerd of niet gelegaliseerd: vluchtelingen en degenen die afkomstig zijn uit rivierengebieden of tot andere kwetsbare categorieën mensen behoren. Dientengevolge groeit er in het Amazonegebied een houding van xenofobie en criminalisering van migranten en ontheemden. Dit leidt bovendien tot uitbuiting van het Amazonevolk, dat slachtoffer wordt van de veranderende waarden van de wereldeconomie, waarbij winst meer waarde heeft dan menselijke waardigheid. Een voorbeeld hiervan is de dramatische toename van mensenhandel in met name vrouwen voor seksuele en commerciële uitbuiting. Ze verliezen dus hun leidende rol in de processen van sociale, economische, culturele, ecologische, religieuze en politieke transformatie in hun gemeenschap.

Kort samengevat heeft de buitensporige groei van agrarische, mijnbouw- en houtkapactiviteiten in het Amazonegebied niet alleen de ecologische rijkdom van de regio, het regenwoud en de wateren aangetast, maar hij heeft ook zijn sociale en culturele rijkdom verarmd. Hij heeft een versnipperde en niet-inclusieve stedelijke ontwikkeling aan het Amazonebekken opgedrongen. Als reactie op deze situatie is er

sprake van een toename van de organisatorische capaciteiten en een verbetering van het maatschappelijke middenveld, met name met betrekking tot milieukwesties. Op het gebied van sociale relaties heeft de katholieke kerk ondanks enkele beperkingen over het algemeen aanzienlijke inspanningen geleverd door haar werk te versterken via haar fysieke aanwezigheid en haar pastorale en sociale creativiteit.

3. Identiteit van inheemse volkeren

Binnen de negen landen die deel uitmaken van het Pan-Amazonegebied zijn er ongeveer drie miljoen inheemse mensen, die ongeveer 390 verschillende volkeren en nationaliteiten vertegenwoordigen. Bovendien zijn er volgens gegevens verzameld door gespecialiseerde kerkinstellingen (bijvoorbeeld de Missionary Indigenous Council of Brazil) tussen 110 en 130 verschillende inheemse volkeren in vrijwillige isolatie (PIAV⁵) of vrije volkeren in de regio. Bovendien is onlangs een nieuwe categorie inheemse mensen ontstaan, bestaande uit inheemse mensen die in stedelijke gebieden wonen, van wie sommige als zodanig herkenbaar zijn. Maar er zijn andere groepen die in het stedelijke weefsel verdwijnen en daarom onzichtbaar worden genoemd. Elk van deze volken vertegenwoordigt een bepaalde culturele identiteit en een historische rijkdom, elk met zijn eigen specifieke manier om de wereld en zijn omgeving te zien en zich ermee te verhouden vanuit zijn specifieke wereldbeeld en territorialiteit.

Afgezien van de dreigingen die uit hun eigen culturen naar voren komen, hebben inheemse volkeren sinds het eerste contact met de kolonisators ernstige externe bedreigingen ervaren (zie LS 143, DAp 90). Tegen deze bedreigingen hebben inheemse volkeren en Amazonegemeenschappen zichzelf georganiseerd en gestreden om hun leven en culturen, territoria en rechten, het leven van het universum en van de hele schepping te verdedigen. De meest kwetsbare groepen zijn echter de inheemse volken in vrijwillige isolatie (PIAV), die niet over de instrumenten beschikken die nodig zijn voor dialoog en onderhandeling met de buitenstaanders die hun territoria binnendringen.

Sommige niet-inheemse mensen vinden het moeilijk om het anderszijn van inheemse volkeren te begrijpen en respecteren vaak hun verschillen niet. Het Aparecidadocument, verwijzend naar respect voor inheemse en Afro-Amerikaanse volkeren, zegt: “De maatschappij neigt ernaar hen te onderschatten, hun verschillen negerend. Hun sociale situatie wordt gekenmerkt door uitsluiting en armoede” (DAp 89). Zoals paus Franciscus echter opmerkte in Puerto Maldonado: “Hun wereldbeeld en wijsheid hebben veel te bieden aan degenen onder ons die niet tot hun cultuur behoren. Al onze inspanningen om het leven van de Amazonische mensen te verbeteren zullen altijd te weinig zijn” (Fr.PM).

In de afgelopen jaren zijn inheemse volkeren begonnen hun eigen geschiedenis op te schrijven en formeel hun eigen culturen, gebruiken, tradities en kennis te documenteren. Ze schrijven over de wijsheden van hun voorouders, ouders en grootouders, die zowel persoonlijke als collectieve herinneringen zijn. Tegenwoordig is de inheemse identiteit niet alleen afgeleid van etniciteit. Ze verwijst ook naar het vermogen om die identiteit te behouden zonder zich te isoleren van de omringende samenlevingen waarmee men samenwerkt.

⁵ PIAV staat voor *Pueblos Indigenas en Aislamiento Voluntario* oftewel Inheemse Volken in Vrijwillige Isolatie.

Geconfronteerd met dit integratieproces duiken inheemse organisaties op die proberen de geschiedenis van hun volkeren te versterken om hun strijd voor autonomie en zelfbeschikking te sturen: “Het is juist om het bestaan te erkennen van veelbelovende initiatieven uit uw eigen gemeenschap en organisaties, die ervoor pleiten dat de inheemse volkeren en gemeenschappen zelf de bewakers van de bossen zijn. De middelen die door conserveringspraktijken worden gegenereerd, zouden dan ten goede moeten komen aan uw gezinnen, de verbetering van uw leefomstandigheden en de bevordering van de gezondheidszorg en het onderwijs in uw gemeenschappen” (Fr.PM). Geen enkel initiatief mag echter voorbijgaan aan het feit dat de relatie van verbondenheid en participatie, die de bewoners van het Amazonegebied hebben met de schepping, deel uitmaakt van hun identiteit en het tegengestelde is van een commerciële visie op de rijkdom van de schepping (zie LS 38).

De katholieke kerk is in veel van deze contexten aanwezig in de persoon van zendelingen die zich inzetten voor het lot van inheemse en Amazonevolken.

4. Het historische geheugen van de Kerk

De aanwezigheid van de Kerk in het Amazonegebied heeft haar wortels in de koloniale bezetting van het gebied door Spanje en Portugal. De inlijving van het immense territorium van de Amazone in de koloniale samenleving en de daaropvolgende opsplitsing in natiestaten vond plaats gedurende een periode van meer dan vier eeuwen. Tot het begin van de 20e eeuw waren de stemmen ter verdediging van inheemse volkeren maar weinig – hoewel niet afwezig (vgl. Pius X, Encyclical Letter *Lacrimabili Statu*, 7.6.1912). Deze stemmen werden versterkt na het Tweede Vaticaans Concilie. Om het proces van verandering door evangelische waarden aan te moedigen, herinnerde de tweede conferentie van Latijns–Amerikaanse bisschoppen in Medellín (1968) in haar boodschap aan de volkeren van Latijns–Amerika eraan dat ondanks haar beperkingen de Kerk “naast onze volkeren, het proces van kolonisatie, bevrijding en organisatie heeft gestaan.” Ook herinnert de derde conferentie van Latijns–Amerikaanse bisschoppen, gehouden in Puebla (1979), eraan dat de bezetting en kolonisatie van inheemse landen een uitgebreid proces van overheersing was, dat bol stond van tegenstellingen en diepe wonden (DP 6). Later herinnerde de vierde conferentie in Santo Domingo (1992) zich “een van de treurigste episodens in de geschiedenis van Latijns–Amerika en het Caribisch gebied”, nl. “de gedwongen verplaatsing van een enorm aantal Afrikanen als slaven”. Paus Johannes Paulus II noemde deze gedwongen verplaatsing een niet–erkende holocaust, waarin gedoopte personen die hun geloof niet beleefden eraan deelnamen (DSD 20).⁶ De paus en afgevaardigden in Santo Domingo smeekten om vergiffenis voor deze schandalige smet op de geschiedenis van de mensheid (DSD 20).

Helaas bestaan er nog steeds sporen van het kolonisatieproject, wat aanleiding geeft tot houdingen die de inheemse culturen kleineren en demoniseren. Deze attitudes verzwakken de inheemse sociale structuren en staan toe dat zij beroofd worden van hun intellectuele kennis en vormen van expressie. Het is beangstigend dat er – na 500 jaar buitenlandse verovering, na ongeveer 400 jaar georganiseerde missie en evangelisatie en 200 jaar na de onafhankelijkheid van Pan–Amazonelanden – nog steeds soortgelijke vicieuze cyclussen de scepter zwaaien over het grondgebied en zijn inwoners, die vandaag het slachtoffer zijn van een meedogenloze neokolonialisme, uitgevoerd “onder

⁶ Vgl. Johannes Paulus II, *Verhandeling tot de katholieke gemeenschap op het eiland Gorea, Senegal*, 22.02.1992, n. 3; *Boodschap aan de Afro–Amerikanen, Santo Domingo*, 12.10.1992, n. 2.

de auspiciën van vooruitgang”. Het is waarschijnlijk dat, zoals paus Franciscus in Puerto Maldonado heeft verklaard, de inheemse volkeren van het Amazonebekken nog nooit zo bedreigd zijn geweest als nu. Vanwege de schandalige misdaden van nieuwe vormen van kolonialisme wordt tegenwoordig het Amazonegebied op verschillende fronten bestreden (Fr.PM).

Gedurende zijn hele geschiedenis als zendingsgebied is het Amazonebekken gevuld met voorbeelden van concrete getuigenissen van het kruis en was het vaak een plaats van martelaarschap. De Kerk heeft ook geleerd dat op dit hele grondgebied, waar een grote verscheidenheid aan volkeren ongeveer 10.000 jaar heeft gewoond, inheemse culturen worden gevormd in harmonie met de omgeving. De precolumbiaanse culturen boden aan het christendom, dat afkomstig was van het Iberische schiereiland en door de conquistadores werd overgebracht, verschillende overbruggingen en aanknopingspunten, zoals een openheid voor Gods werkzaamheid; het besef van dankbaarheid voor de vruchten van de aarde, de heiligheid van het menselijke leven, en een waardering van het gezinsleven; een gevoel van solidariteit en medeverantwoordelijkheid in gezamenlijke inspanningen; het belang van eredienst; en het geloof in leven na de dood, evenals vele andere waarden (DSD 17).

5. Rechtvaardigheid en de rechten van volkeren

Paus Franciscus heeft tijdens zijn bezoek aan Puerto Maldonado gepleit voor een verandering in het historische paradigma, waardoor staten in het Amazonegebied beschouwd worden als een magazijn van natuurlijke hulpbronnen, met weinig respect voor het leven van inheemse volkeren of voor de instandhouding van de natuur. De harmonieuze relatie tussen God de Schepper, de mens en de natuur wordt verbroken door de schadelijke effecten van nieuwe methoden van uitbuiting; door de druk die wordt uitgeoefend door sterke zakelijke belangen, die hun handen willen leggen op de voorkomens van aardolie, gas, hout en goud in de Amazone; door constructiewerken die voortkomen uit infrastructurele projecten (bijv. megawaterkrachtcentrales en de aanleg van wegen als doorgangen tussen de oceanen); en vormen van agro-industriële monoteelt (zie Fr.PM).

De dominante cultuur van consumentisme en afval verandert de planeet in één gigantische vuilstortplaats. De paus hekelt dit ontwikkelingsmodel als bekrompen, verstikkend en moederloos, en enkel geobsedeerd door materiële goederen en de afgoden van geld en macht. Nieuwe ideologische vormen van kolonialisme die schuilgaan onder de mythe van vooruitgang worden opgedrongen, waardoor specifieke culturele identiteiten worden vernietigd. Paus Franciscus doet dus een beroep op de verdediging van culturen en op de herbestemming van de erfenis die doordrenkt is van voorouderlijke wijsheid. Zo'n erfenis pleit voor een harmonieuze relatie tussen de natuur en de Schepper en verwoordt de overtuiging dat verdediging van de aarde geen ander doel heeft dan de verdediging van het leven (Fr.PM). Het gebied moet als heilige grond worden beschouwd: “Dit is geen verweesd land! Het heeft een moeder!”(Fr.EP)

Aan de andere kant komt de dreiging tegen de Amazonegebieden ook voort uit de verstoring van bepaalde beleidsmaatregelen die zogenaamd gericht zijn op het behoud van de natuur zonder rekening te houden met de mannen en vrouwen, met name onze broeders en zusters van het Amazonegebied die het bewonen (Fr.PM). De richtlijn van paus Franciscus op dit punt is duidelijk: “Ik geloof dat de cruciale kwestie te maken heeft

met de wijze waarop het recht op ontwikkeling, zowel sociaal als cultureel, in overeenstemming kan worden gebracht met de bescherming van de specifieke kenmerken van inheemse volkeren en hun territoria. [...] In dit opzicht moet het recht op voorafgaande en geïnformeerde toestemming altijd prevaleren” (Fr. FPI).

Tegelijkertijd hebben inheemse, landelijke en andere bevolkingsgroepen in het Amazonegebied – evenals op nationaal niveau in verschillende provincies – politieke en organisatorische procedures opgezet rondom programma’s die gebaseerd zijn op het uitgangspunt van mensenrechten. De kwestie van de grondenrechten van inheemse volkeren in het Pan-Amazonegebied gaat over het consistente gebrek aan regularisatie van het land en een weigering om hun voorouderlijke en collectieve eigendom te erkennen. Evenzo is het gebied beroofd van een brede interpretatie op basis van de cultuur en het wereldbeeld dat specifiek is voor elke inheemse bevolking of gemeenschap.

Het beschermen van inheemse volkeren en hun land vertegenwoordigt een fundamenteel ethisch imperatief en een fundamentele inzet voor mensenrechten. Bovendien is het een morele verplichting voor de Kerk, die in overeenstemming is met de benadering van integrale ecologie waar Laudato si’ om vraagt (zie LS, hoofdstuk IV).

6. Spiritualiteit en wijsheid

Voor de inheemse volkeren van het Amazonebekken komt het goede leven voort uit het leven in gemeenschap met andere mensen, met de wereld, met de schepselen van hun omgeving en met de Schepper. Inheemse volkeren leven in feite in het huis dat God heeft geschapen en als geschenk aan hen heeft gegeven: de aarde. Hun diverse spiritualiteiten en overtuigingen motiveren hen om in gemeenschap te leven met aarde, water, bomen, dieren en met dag en nacht. Wijze ouderlingen – die door elkaar payés, mestres, wayanga of sjamanen worden genoemd – bevorderen de harmonie van mensen onderling en met de kosmos. Inheemse volken zijn een levende herinnering aan de missie die God ons allen heeft toevertrouwd: de bescherming van ons gemeenschappelijk huis (pater PM).

Inheemse christenen in het Amazonegebied verstaan de uitnodiging tot het goede leven als een volledig leven binnen de sfeer van medescheppers van het Koninkrijk van God. Dit goede leven zal alleen worden bereikt wanneer een gemeenschappelijk project ter verdediging van het leven, de wereld en alle levende wezens werkelijkheid wordt.

“We zijn geroepen instrumenten van God onze Vader te zijn, zodat onze planeet zou kunnen zijn wat Hij verlangde toen Hij het schiep en in overeenstemming is met Zijn plan voor vrede, schoonheid en volheid” (LS 53). De verwezenlijking van deze droom begint binnen het gezin, dat de eerste gemeenschap van ons leven is: “Het gezin is altijd geweest de sociale instelling die het meest heeft bijgedragen aan het levend houden van onze culturen. In tijden van crisis in het verleden, in het aangezicht van verschillende vormen van imperialisme waren de gezinnen van de oorspronkelijke volkeren de beste verdediging van het leven” (Fr. PM).

Het is echter noodzakelijk te erkennen dat er een grote culturele en religieuze diversiteit is in het Amazonegebied. Hoewel de meerderheid het goede leven nastreeft als een project van harmonie tussen God, volkeren en de natuur, zijn er ook enkele groepen die

gemotiveerd door belangen die geen verband houden met het territorium niet altijd voorstander zijn van een integrale ecologie.

II. OORDELEN NAAR EEN PASTORALE EN ECOLOGISCHE BEKERING

7. Verkondiging van het Evangelie van Jezus in het Amazonegebied: bijbels–theologische dimensie

De specifieke realiteit van het Amazonebekken en zijn lot daagt elke persoon van goede wil uit met betrekking tot de identiteit van de kosmos, de levengevende harmonie en de toekomst ervan. De bisschoppen van Latijns–Amerika erkennen de natuur als een gratuite erfenis; en als profeten van het leven nemen zij de verplichting op zich om ons gemeenschappelijk huis te beschermen (zie DAp 471).

Bijbelse verhalen bevatten verschillende theologische knooppunten die universele waarden onthullen. Allereerst is elke geschapen realiteit gericht op het leven en alles wat tot de dood leidt, is tegengesteld aan de goddelijke wil. Ten tweede, God vestigt een relatie van gemeenschap met de mensheid geschapen naar zijn beeld en gelijkenis (Genesis 1,26), aan wie hij het rentmeesterschap⁷ van de schepping toevertrouwt (zie Gen 1,28; 2,15). “Wees dankbaar voor de gave van de schepping, die een weerspiegeling is van de wijsheid en schoonheid van de Schepper, die Zijn scheppend werk toevertrouwd aan de mensheid, zodat die het zou cultiveren en verzorgen” (DAp 470). Ten slotte staat de harmonische relatie tussen God, de mensheid en de kosmos in tegenstelling tot de strijd die veroorzaakt wordt door ongehoorzaamheid en zonde (zie Gen 3,1–7), die tot angst leidt (zie Gen 3,8–10), de afwijzing van de ander (zie Gen 3,12), de vloek van de grond (zie Gen 3,17), de verbanning uit de tuin (zie Gen 3,23–24) en zelfs tot de beproeving van broedermoord (zie Gen 4,1–16).

Aan de andere kant getuigen de Bijbelse verhalen ook van de kiem van de belofte en het zaad van de hoop die geplant zijn in een gewonde schepping, omdat God het werk van Zijn handen niet in de steek laat. Gedurende de heilsgeschiedenis vernieuwt God Zijn voornemen om een verbond te sluiten tussen de mensheid en de aarde, en de schoonheid van de schepping te rehabiliteren door de gave van de Tora. Dit alles culmineert in de persoon en missie van Jezus. Door compassie te tonen voor de mensheid en haar zwakheden (Mt 9,35–36) bevestigt Hij de goedheid van alle geschapen dingen (zie Mk 7,14–15). De wonderen verricht voor de zieken en in de natuur openbaren zowel de voorzienigheid van de Vader als de goedheid van de schepping (vgl. Mt 6,9–15.25–34).

De geschapen wereld nodigt ons uit om de schoonheid en harmonie van de schepselen en hun Schepper te prijzen (zie LS 12). Zoals de catechismus van de katholieke kerk opmerkt: Elk schepsel bezit zijn eigen bijzondere goedheid en perfectie, en weerspiegelt op zijn eigen manier een straal van Gods oneindige wijsheid en goedheid, dat is zijn liefde (CKK 339). Bodem, water [...] alles is een streling van God (LS 84), een goddelijk lied, waarvan de teksten zijn samengesteld uit de veelheid van wezens die in het

⁷ Het principe van rentmeesterschap wordt tegenwoordig uitgedrukt met de term *stewardship*: verantwoorde beheerders die met zorg omgaan met hetgeen aan hen in beheer is gegeven, uit liefde voor de gever, maar ook uit respect voor de inherente waardigheid van het gegevene.

universum aanwezig zijn, zoals Paus Johannes Paulus II opmerkte (Catechese, 30/1/2002). Wanneer het leven van een van deze wezens wordt gedood door menselijke oorzaken, kunnen ze niet langer de lof tot de Schepper zingen (zie LS 33).

De voorzienigheid van de Vader en de goedheid van de schepping bereiken hun hoogtepunt in het mysterie van de incarnatie van de Zoon van God dat elke menselijke context nadert en omarmt, maar vooral dat van de armsten. Het Tweede Vaticaans Concilie benoemt deze contextuele verbondenheid met termen als aanpassing en dialoog (zie GS 4:11, CD 11; UR 4; SC 37ff), en incarnatie en solidariteit (zie GS 32). Later, vooral in Latijns-Amerika, werden deze woorden vertaald als optie voor armen en bevrijding (Medellín 1968), participatie- en basisgemeenschappen (Puebla 1979), invoeging en inculturatie (zie Santo Domingo 1992), missie en dienst van een Samaritaanse kerk en pleitbezorger voor de armen (zie DAp 2007).

De dood en opstanding van Jezus verlichten de bestemming van heel de schepping en vullen die met de kracht van de Heilige Geest, die al was aangeropen in de Wijsheidstraditie (zie Wijsh. 1,7). Pasen brengt het project voor een nieuwe schepping tot vervulling (vergelijk Ef. 2,15; 4,24) en onthult dat Christus het scheppende Woord van God is (vgl. Joh.1,1-18) en dat in Hem alles in de hemel en op aarde geschapen is (Kol. 1,16). In het christelijke begrip van de wereld is de bestemming van de hele schepping verbonden met het mysterie van Christus, dat aanwezig is vanaf het begin van alle dingen (LS 99).

De spanning tussen 'al' en 'nog niet' betreft het menselijke gezin en de hele wereld: "Want de schepping wacht met diep verlangen de openbaring van de kinderen Gods af; want de schepping werd onderworpen aan nutteloosheid, niet uit eigen beweging, maar vanwege degene die het onderwierp, in de hoop dat de schepping zelf bevrijd zou worden van de slavernij van corruptie en zou delen in de glorievolle vrijheid van de kinderen van God. We weten dat de hele schepping tot nu toe kreunt in barensweeën" (Rom 8,19-22). In het paasmysterie van Christus neigt de hele schepping naar haar uiteindelijke vervulling, wanneer "de schepselen van deze wereld zich niet meer aan ons voordoen als een puur natuurlijke werkelijkheid, omdat de verrezen Heer ze op mysterieuze wijze omgeeft en richt op een bestemming van volheid. Dezelfde bloemen op het veld en de vogels die Hij verwonderd zag met zijn menselijke ogen, zijn nu vol van zijn lichtende tegenwoordigheid" (LS 100).

8. Verkondiging van het Evangelie van Jezus in het Amazonegebied: sociale dimensie

De missie van evangelisatie heeft altijd een duidelijke sociale inhoud (EG 177). Geloof in een drieëne God nodigt ons uit om altijd in gedachten te houden dat we geschapen zijn naar het beeld van die goddelijke gemeenschap, en daarom kunnen we alleen door onze eigen inspanningen geen vervulling of verlossing bereiken (EG 178). In feite, vanuit het hart van het evangelie zien we het diepe verband tussen evangelisatie en menselijke vooruitgang (EG 178), en tussen de acceptatie en overdracht van goddelijke liefde. Dus als we de liefde van God de Vader en Schepper accepteren, die een oneindige waardigheid aan ons verlenen; de liefde van God de Zoon, die ons veredelt met Zijn verlossing; en de liefde van de Heilige Geest, die alle door mensen gemaakte banden binnendringt en verbreekt, zullen we ertoe geroepen worden om die trinitaire liefde te communiceren door de waardigheid, nobelheid en vrijheid van elk mens te respecteren en te bevorderen in ons evangelisatiewerk (vgl. EG 178). Met andere woorden, de

evangeliserende taak van het ontvangen en overdragen van de liefde van God begint met het verlangen naar, zoeken naar en zorgen voor anderen (vgl. EG 178).

Daarom betekent evangeliseren dat we ons inzetten voor onze broeders en zusters om het gemeenschapsleven te verbeteren en zo het Koninkrijk van God in de wereld aanwezig te maken (EG 176), overal in de wereld (zie Mk 16,15), niet een caritas à la carte (EG 180), maar een echte integrale menselijke ontwikkeling, dat wil zeggen voor alle personen en voor de hele persoon (zie PP 14 en EG 181). Dit staat bekend als het beginsel van universaliteit in de taak van evangelisatie, want de Vader verlangt de redding van elke man en vrouw, en zijn heilsplan bestaat uit het verzamelen van alle dingen in Christus, dingen in de hemel en dingen op aarde (Ef 1,10). [...] De hele schepping verwijst naar elk aspect van het menselijk leven (EG 181), dat wil zeggen naar al zijn relaties.

Al in de bijbelse scheppingsverhalen komt naar voren dat het menselijke bestaan gebaseerd is op drie fundamentele en nauw met elkaar verweven relaties: met God, met onze naaste, en met de aarde zelf. [...] Deze drie vitale relaties zijn verbroken, zowel uiterlijk als in ons. Deze breuk is zonde (LS 66). Verlossing in Christus, die de zonde heeft overwonnen, biedt de mogelijkheid om deze relaties te harmoniseren. De missie van het verkondigen van het goede nieuws van Jezus Christus bevordert daarom de hoop zowel in het doel van de geschiedenis en in de loop van de menselijke geschiedenis zelf als in de waardering en reconstructie van alle relaties van het leven (vgl. EG 181). Dienovereenkomstig nodigt de taak van evangelisatie ons uit om te strijden tegen sociale ongelijkheden en het gebrek aan solidariteit door de bevordering van naastenliefde, gerechtigheid, mededogen en zorg tussen onszelf en met dieren, planten en de hele schepping. De Kerk is geroepen om te delen in de pijn van het Amazonevolk en mee te lijden, en om samen te werken aan de genezing van hun wonden, door haar identiteit in de praktijk te brengen als de Samaritaanse kerk, zoals uitgedrukt door de Latijns-Amerikaanse bisschoppen (zie DAp 26).

Deze sociale – en zelfs kosmische – dimensie van de missie van evangelisatie is met name relevant in het Amazonegebied, waar de verwevenheid tussen het menselijke leven, de ecosystemen en het spirituele leven voor de overgrote meerderheid van zijn inwoners duidelijk was en nog steeds is. Vernietiging is een spoor van verspilling en zelfs de dood in de hele regio. [...] Het brengt de levens van miljoenen mensen in gevaar, en vooral het leefgebied van plattelands- en inheemse volkeren (DAp 473). Weigeren om voor ons gemeenschappelijke huis te zorgen is een overtreding tegen de Schepper, een aanval op de biodiversiteit en, kort gezegd, op het leven zelf (DAp 125).

Daarom, zoals Paus Franciscus opmerkte, kan de taak van evangelisatie niet de integriteit van de boodschap van het evangelie verminken (EG 39). In feite vereist de harmonieuze integriteit van de evangelieverkondiger een bepaalde houding ten aanzien van de aanvaarding van de verkondiging: nabijheid, openheid voor dialoog, geduld en hartelijke verwelkoming (EG 165). Het betekent kunnen accepteren en begrijpen dat alles verbonden is (LS 91, 117, 138, 240). Dit houdt in dat de evangelisator projecten moet promoten die verband houden met het persoonlijke, sociale en culturele leven, waardoor we de integriteit van onze vitale relaties met anderen, met de schepping en met de Schepper kunnen koesteren. Zo'n oproep vereist aandachtig luisteren naar de tweelingkreet van de armen en de aarde (zie LS 49).

Tegenwoordig is de roep van de Amazone tot de Schepper vergelijkbaar met de roep van Gods volk in Egypte (vgl. Ex 3,7). Het is een kreet van slavernij en overgave, die schreeuwt om vrijheid en Gods zorg. Het is een schreeuw die smacht naar de aanwezigheid van God, vooral wanneer de Amazonische volkeren ter verdediging van hun land struikelen over de criminalisering van hun protesten – zowel door de autoriteiten als de publieke opinie – of wanneer ze getuige zijn van de vernietiging van het regenwoud, dat dient als hun oude habitat; of wanneer de wateren van hun rivieren zijn vervuld van dodelijke stoffen in plaats van leven.

9. Verkondiging van het Evangelie van Jezus in het Amazonegebied: ecologische dimensie

Het Koninkrijk, al aanwezig en groeiend in ons midden, betreft ons op elk niveau van ons wezen en herinnert ons eraan (EG 181) dat alles in de wereld verbonden is (LS 16) en dat daarom het principe van onderscheidingsvermogen bij evangelisatie gekoppeld is aan een proces van integrale menselijke ontwikkeling (zie EG 181). Dit proces wordt gekenmerkt, zoals *Laudato si'* (vgl. 137–142) aangeeft, door een relationeel paradigma genaamd integrale ecologie dat de fundamentele verbanden verwoordt die echte ontwikkeling mogelijk maken.

Het eerste niveau van verwoording t.b.v. authentieke vooruitgang is het intrinsieke verband tussen de sociale sfeer en de milieusfeer. Aangezien mensen deel uitmaken van de ecosystemen, die relaties die leven schenken aan onze planeet mogelijk maken, dan is de zorg voor de mens – ervan uitgaande dat alles met elkaar verbonden is – fundamenteel voor de bevordering van de waardigheid van elk individu, het algemeen welzijn van de samenleving, sociale vooruitgang en zorg voor het milieu.

In het Amazonegebied is integrale ecologie de sleutel tot het antwoord op de uitdaging om zorg te dragen voor de immense rijkdom van zijn ecologische en culturele biodiversiteit. Vanuit ecologisch oogpunt is het Amazonegebied, behalve een bron van leven in het hart van de Kerk (REPAM), een long van de planeet en een van de locaties met de grootste biodiversiteit ter wereld (vgl. LS 38). In feite omvat het Amazonebekken het laatste grote regenwoud, dat ondanks het menselijke ingrijpen dat het heeft doorstaan en blijft doorstaan, nog steeds het grootste bosrijke gebied is in de tropische zone van onze aarde. De erkenning van het Amazonegebied als bekken, waarbij de grenzen tussen landen overstegen worden, vergemakkelijkt de uniforme kijk op de regio en is essentieel voor de bevordering van integrale ontwikkeling en ecologie.

Vanuit cultureel oogpunt – zoals uitgebreid is uiteengezet in het vorige deel (zie hierboven) – is het Amazonegebied bijzonder rijk aan diverse voorouderlijke wereldbeelden van zijn bevolking. Dit culturele erfgoed, dat deel uitmaakt van de gemeenschappelijke identiteit van de regio, wordt net zo bedreigd als het ecologische erfgoed (LS 143). De bedreigingen komen vooral voort uit een consumptieve visie van de mens, aangemoedigd door de mechanismen van de geglobaliseerde economie van vandaag, die een nivellerend effect heeft op culturen, waardoor de immense culturele verscheidenheid, een erfenis van heel de mensheid, vermindert (LS 144).

Daarom kan het evangelisatiewerk van de Kerk in het Amazonegebied vreemd gaan lijken tegenover de bevordering van zorg voor het gebied (de natuur) en zijn volkeren (culturen). Om deze reden zal de Kerk bruggen moeten slaan om de voorouderlijke wijsheid te verbinden met moderne kennis (zie LS 143–146), in het bijzonder de soorten

die verband houden met het duurzame beheer van het territorium en met ontwikkeling die in overeenstemming is met de culturele waardesystemen van de bevolkingen die het gebied bewonen, die op hun beurt gezien moeten worden als authentieke beheerders en zelfs als landeigenaren.

Integrale ecologie is echter meer dan alleen de verbinding tussen de sociale en de milieusfeer. Ze omvat ook de noodzaak om de persoonlijke, sociale en ecologische harmonie te bevorderen, waartoe iedereen geroepen is tot een persoonlijke, sociale en ecologische bekering (zie LS 210). Integrale ecologie nodigt ons uit tot een integrale bekering. Dit houdt in [...] de erkenning van ons dwalen, onze fouten, zonden, [...] mislukkingen en omissies waardoor we Gods schepping hebben geschaad en die leidt tot oprechte bekering (LS 218). Alleen als we ons bewust zijn hoe onze levensstijl – en de manieren waarop we produceren, handelen, consumeren en weggooien – het leven van onze omgeving en onze samenleving beïnvloedt, kunnen we een algehele verandering van richting initiëren.

Richtingverandering of integrale omzetting is niet alleen persoonlijke bekering. Een diepgaande verandering in het hart, uitgedrukt in persoonlijke gewoonten, vereist ook structurele verandering, uitgedrukt in sociale gewoonten, wetten en dienovereenkomstige economische programma's. Evangelisatiewerk kan veel bijdragen aan het bevorderen van deze radicale verandering die de Amazone en de planeet nodig hebben, vooral gezien de diepte waarmee de Geest van God de natuur en de harten van individuen en mensen doordringt.

10. Verkondiging van het Evangelie van Jezus in het Amazonegebied: sacramentele dimensie

Hoewel de Kerk de sterke tegenwind ervaart die voortkomt uit de kracht van de zonde, vooral in de vernietiging van de maatschappij en het milieu, raakt ze niet ontmoedigd in haar bijstand aan de Amazonische volkeren en is ze toegewijd aan het overwinnen van de bron van zonde, ondersteund door de genade van Christus. Een contemplatieve kerkelijke blik en sacramentele oefening zijn de sleutels tot evangelisatie in het Amazonegebied.

Het heelal ontvouwt zich in God, Die het volledig vult. Vandaar dat er een mystieke betekenis is te vinden in een blad, in een bergpas, in een dauwdruppel, in het gezicht van een arm persoon (LS 233). Hij die weet hoe zich te bezinnen op de goedheid die aanwezig is in de werkelijkheden en ervaringen van deze wereld, ontdekt het intieme verband tussen alle dingen en ervaringen met God (LS 234). Om deze reden wordt de christelijke gemeenschap, vooral in het Amazonegebied, uitgenodigd om de werkelijkheid te zien met een contemplatieve blik, waardoor ze de aanwezigheid en de werkzaamheid van God in de hele schepping en in de hele geschiedenis kan bevatten.

Aangezien de sacramenten een bevoorrechte manier zijn waarop de natuur door God wordt opgenomen om een medium te worden van het bovennatuurlijke leven, is hun viering bovendien een permanente uitnodiging om de wereld op een ander vlak te omarmen (LS 235). Bijvoorbeeld, de viering van de doop nodigt ons uit om het belang van water als een bron van leven te beschouwen, niet alleen als een hulpmiddel of materiële hulpbron, en het maakt de gemeenschap van gelovigen verantwoordelijk voor het bewaken van dit element als een geschenk van God voor de hele planeet. Verder:

omdat het water van de doop de gedoopte van alle zonden zuivert, staat de viering ervan toe dat de waarde van water en de rivier als een bron van zuivering wordt aangenomen, waardoor de inculturatie van de watergerelateerde rituelen, die voortkomen uit de oude wijsheid van de Amazonische volkeren, mogelijk wordt.

De viering van de eucharistie nodigt ons uit opnieuw te ontdekken hoe de Heer op het hoogtepunt van het mysterie van de incarnatie ervoor koos om onze intieme diepten te bereiken door een fragment van materie (LS 236). De eucharistie leidt ons daarom door naar het levende centrum van het heelal, naar de overvolle kern van de liefde en het onuitputtelijke leven van de mensgeworden Zoon, aanwezig in de gedaanten van brood en wijn, vruchten van de aarde en werk van mensenhanden (zie LS 236). In de eucharistie viert de gemeenschap een daad van kosmische liefde, waarin menselijke wezens samen met de geïncarneerde Zoon van God en de hele schepping God danken voor het nieuwe leven in de verrezen Christus (zie LS 236). Op deze manier bouwt de eucharistie een gemeenschap op, een feestelijke pelgrimsgemeenschap die een bron van licht en motivatie wordt voor onze bezorgdheid voor het milieu en ons als rentmeesters van de hele schepping leidt (LS 236). Tegelijkertijd wordt het vergoten bloed van zoveel mannen en vrouwen – dat het Amazoneland wast voor het welzijn van zijn inwoners en van het territorium – verbonden met het bloed van Christus, dat voor allen en heel de schepping werd vergoten.

11. Verkondiging van het Evangelie van Jezus in het Amazonegebied: kerkelijke–missionaire dimensie

In de Kerk die erop uitgaat (zie EG 46), een Kerk die van nature missionair van aard is (AG 2, DAp 347), hebben alle gedoopten de verantwoordelijkheid om missionaire discipelen te zijn en op verschillende manieren en op verschillende gebieden deel te nemen. Sterker nog, een van de rijkdommen van de leer van het kerkelijke gezag is die van het altijd en overal verkondigen van morele principes, inclusief die met betrekking tot de maatschappelijke orde, en oordelen over menselijke aangelegenheden voor zover die vereist zijn vanwege de fundamentele rechten van de menselijke persoon of het heil van zielen (CCC 2032; CIC kan. 747).

Het loven van God moet gepaard gaan met de beoefening van gerechtigheid ten behoeve van de armen, zoals Psalm 146 (145) verkondigt: Looft de Heer, mijn ziel; ik zal de Heer mijn hele leven prijzen [...] de Heer die gevangenen bevrijdt, die brood geeft aan de hongerigen, die de wees en de weduwe te hulp komt. Deze missie vereist de deelname van iedereen en een brede reflectie, die ons in staat stelt na te denken over de concrete historische omstandigheden van de sociale, ecologische en kerkelijke gebieden. In die zin is nu meer dan ooit vereist een benadering van de missie in het Amazonegebied onder het kerkelijke gezag, dat wordt uitgeoefend onder leiding van de Heilige Geest, Die eenheid en verscheidenheid garandeert. Deze eenheid in verscheidenheid volgens de traditie van de Kerk wordt structureel ondersteund door wat bekend staat als de *sensus fidei* van het volk van God.

Paus Franciscus heeft dit aspect, benadrukt door het Tweede Vaticaans Concilie (zie LG 12, DV 10), opnieuw belicht en daarbij eraan herinnerd dat “in alle gedoopten, van het begin tot het einde, de heiligende kracht van de Geest aan het werk is, Die ons aanspoort tot evangelisatie. Het volk van God is heilig dankzij deze zalving, waardoor het onfeilbaar is in *credendo*. Dit betekent dat het niet dwaalt in het geloof ... God voorziet de

totaliteit van de gelovigen van een geloofsinstinct – sensus fidei – dat hen helpt te onderscheiden wat echt van God is”(EG 119).

Pastores, vooral bisschoppen, zouden deze vorm van onderscheidingsvermogen moeten ondersteunen. Het handhaven van de kerkelijke traditie – uitgevoerd door het hele volk van God – vraagt in feite om een eenheid van gelovigen met hun pastores (vergelijk DV 10) bij het onderzoeken en onderscheiden van nieuwe werkelijkheden. Het zijn de bisschoppen in hun hoedanigheid van verenigend beginsel van het volk van God (zie LG 23) die de verantwoordelijkheid hebben voor de handhaving van de eenheid van de traditie, die voortkomt uit en gebaseerd is op de Heilige Schrift (zie DV 9).

Het religieuze besef van de Amazone als voorbeeld van de uitdrukking van de sensus fidei vraagt dus om begeleiding en aanwezigheid van de herders (zie EN 48). Toen paus Franciscus in Puerto Maldonado de volkeren van het Amazonebekken ontmoette, zei hij: “Ik wilde je bezoeken en naar je luisteren, zodat we samen kunnen staan in het hart van de Kerk om te delen in uw uitdagingen, om samen met u te bevestigen de oprechte optie voor de verdediging van het leven, de verdediging van de aarde en de verdediging van culturen.” De vertegenwoordigers van de volkeren die daar aanwezig waren, antwoordden op hun beurt: “We komen om naar uwe heiligheid te luisteren, om met de paus te zijn in het hart van de Kerk en om deel te nemen aan de opbouw van de Kerk, zodat deze steeds meer een Amazonegezicht kan hebben.” In dit wederzijdse luisteren tussen de paus (met de kerkelijke autoriteiten) en de inwoners van de Amazone werd het sensus fidei van het volk gevoed en versterkt, en zijn kerkelijk wezen bloeide: We moeten de kunst van luisteren oefenen die meer is dan alleen maar luisteren (EG 171).

De speciale vergadering voor de Pan-Amazoneregio vraagt om een brede oefening in wederzijds luisteren, vooral tussen de gelovigen en het gezag van de Kerk. Een van de belangrijkste punten om gehoord te worden is de roep van duizenden van hun gemeenschappen die verstoken zijn van de zondagse eucharistie voor lange perioden (DAp 100, e). We vertrouwen erop dat de Kerk, geworteld in haar synodale en missionaire dimensies (zie Franciscus, toespraak bij de herdenking van de 50^{ste} verjaardag van de instelling van de Synode van Bisschoppen, 17 oktober 2015), processen tot stand kan brengen van luisteren (zien/luisteren) en processen van onderscheidingsvermogen (rechter) om te reageren (actie) op de concrete realiteiten van het Amazonische volk.

III. HANDELEN

NIEUWE WEGEN VOOR EEN KERK MET EEN AMAZONEGEZICHT⁸

12. Kerk met een Amazonegezicht

Kerk-zijn betekent Gods volk zijn, incarneren in de volken van de aarde en in hun culturen (EG 115). De universaliteit of katholiciteit van de Kerk wordt daarom verrijkt door de schoonheid van dit veelzijdige gezicht (NMI 40), dat zich anders manifesteert in de specifieke kerken en hun culturen. Paus Franciscus zei in zijn ontmoeting met Amazonegemeenschappen in Puerto Maldonado: “Degenen onder ons die niet in deze

⁸ Bron: REPAM. Memoires van de ontmoeting “Een kerk met een Amazone en inheems gezicht” Quito, Ecuador, 28-30 / 11/2017.

landen wonen hebben uw wijsheid en kennis nodig om ons in staat te stellen binnen te gaan in de schatten die deze regio bevat, zonder die te vernietigen. En om een echo te horen van de woorden die de Heer tot Mozes sprak: Verwijder de sandalen van uw voeten, want de plaats waarop u staat is heilige grond (Ex 3,5)” (Fr.PM).

De Kerk is geroepen haar identiteit te verdiepen in overeenstemming met de realiteit van elk territorium en te groeien in haar spiritualiteit door te luisteren naar de wijsheid van haar volkeren. Daarom wordt de Speciale Vergadering voor het Pan-Amazonegebied bijeengeroepen om nieuwe manieren te vinden voor het ontwikkelen van het Amazonegezicht van de Kerk en om een antwoord te vinden op situaties van onrecht in de regio, zoals het neokolonialisme van de ontginningsindustrieën, infrastructurele projecten die de biodiversiteit schaden, en het opdringen van culturele en economische modellen die vreemd zijn aan het leven van de volkeren.

Door te focussen op de lokale realiteiten en op de diversiteit van de aanwezige microstructuren in de regio, wordt de Kerk gesterkt in haar verzet tegen de globalisering van onverschilligheid en tegen de eenwordingslogica die door de media wordt gepropageerd en door een economisch model dat vaak weigert de Amazonevolken of hun territoria te respecteren.

Lokale kerken – die ook uitgaande, missionaire kerken zijn – verkrijgen op hun beurt bevoorrechte plaatsen binnen hun eigen periferieën waar ze evangelisatie-expertise kunnen verwerven, omdat daar de behoefte aan het licht en het leven van de verrezen Christus het grootst is (EG 30). In de periferie ontmoeten missionarissen de gemarginaliseerden, voortvluchtigen en vluchtelingen, evenals degenen zonder hoop en de uitgesloten; dat wil zeggen, ze ontmoeten Jezus Christus, de Gekruisigde en Verhevene, Die zich met een speciale tederheid wenst te identificeren met de zwakste en armste mensen (DP 196).

Tijdens de voorbereiding van de synode zal het doel zijn om lokale pastorale ervaringen te identificeren, zowel positieve als negatieve, die het inzicht kunnen verlichten voor nieuwe actierichtlijnen.

13. Profetische dimensie

Geconfronteerd met de huidige maatschappelijke-milieu-crisis is er een dringende behoefte aan begeleiding en actie om transformatie van praktijken en attitudes te implementeren.

Het is noodzakelijk om bekrompenheid, kortzichtigheid en kortetermijnoplossingen te overwinnen. Er is een mondiaal perspectief nodig, dat verder gaat dan iemands persoonlijke of specifieke interesses om zo gezamenlijk de verantwoordelijkheid te dragen voor een gemeenschappelijk, wereldwijd project.

Alles is verbonden: dat is de overkoepelende nadruk van paus Franciscus en is gericht op het tot stand brengen van een dialoog met de spiritualiteit van de grote religieuze en culturele tradities. Consensus is nodig rond een basisagenda over integrale en duurzame ontwikkeling – zoals eerder beschreven – waaronder duurzame veeteelt en landbouw; niet-vervuilende energie; respect voor de identiteit en rechten van traditionele

volkeren; en drinkwater voor iedereen. Deze rechten zijn fundamentele kwesties die vaak ontbreken in het Pan-Amazonegebied.

Er moet een balans zijn en de economie moet prioriteit geven aan een roeping tot een waardig mensenleven. Deze evenwichtige relatie moet zorgen voor het milieu en voor de levens van de meest kwetsbaren. Op dit moment worden we geconfronteerd met een complexe crisis die zowel sociaal als ecologisch is (LS 139).

De encycliek *Laudato si'* (zie 216 ev) nodigt ons uit tot een ecologische bekering die een nieuwe manier van leven impliceert. Onze naaste verwerft een centrale positie in onze horizon. Het gaat om het beoefenen van wereldwijde solidariteit en het overwinnen van individualisme, terwijl nieuwe wegen worden geopend naar vrijheid, waarheid en schoonheid. Bekering betekent onszelf bevrijden van de obsessie van consumentisme. Aankopen doen is een morele daad, niet enkel een economische. Ecologische bekering betekent het omarmen van de mystieke onderlinge verbondenheid en wederzijdse afhankelijkheid van de hele schepping. Dankbaarheid wordt een deel van onze houding als we begrijpen dat het leven een geschenk van God is. Het leven omarmen door gemeenschapsgerichte solidariteit brengt een verandering van hart met zich mee.

Dit nieuwe paradigma opent nieuwe perspectieven voor persoonlijke en maatschappelijke transformatie. Vreugde en vrede zijn mogelijk als we niet geobsedeerd zijn door consumentisme. Paus Franciscus stelt dat een harmonieuze relatie met de natuur ons in staat stelt om met betrekking tot het algemeen welzijn in de gelukkige soberheid van innerlijke vrede te leven, en met een serene harmonie die ontstaat door tevreden te zijn met wat echt nodig is. Dit is iets wat westerse culturen kunnen en misschien moeten leren van de traditionele culturen van de Amazone en andere plaatsen en gemeenschappen op de planeet. Inheemse volken hebben ons veel te leren (EG 198). In hun liefde voor hun land en hun relatie met het ecosysteem kennen ze de Schepper God, de bron van het leven. In hun moeilijkheden kennen zij de lijdende Christus (EG 198). In hun concept van een sociaal leven in dialoog, worden ze bewogen door de Heilige Geest. Om deze reden wees paus Franciscus erop dat wij ons door hen en hun culturen moeten laten evangeliseren, en dat de nieuwe evangelisatie inhoudt dat wij onze stem aan hun zaak koppelen, maar dat wij ook geroepen zijn hun vrienden te zijn, om naar hen te luisteren, voor hen te spreken en de mysterieuze wijsheid te omarmen die God via hen met ons wil delen (EG 198). Zijn leer kan dus de richting bepalen voor de prioriteiten van de nieuwe wegen van de Kerk in het Amazonegebied.

14. Bediening met een Amazonegezicht

Door vele regionale bijeenkomsten in het Amazonegebied is bij de katholieke kerk het besef gegroeid dat haar universaliteit is geïncarneerd in de lokale geschiedenis en culturen. Op deze manier wordt de Kerk van Christus – de ene, heilige, katholieke en apostolische kerk – gemanifesteerd en aanwezig gemaakt (zie CD 11). Dit besef heeft haar in de gelegenheid gesteld om nu haar ogen te richten op het Amazonegebied met een overkoepelende visie, waarmee ze de enorme sociaal-politieke, economische en kerkelijke uitdagingen ontdekt die de regio bedreigen. Ze verliest echter nooit de hoop in de aanwezigheid van God en wordt gevoed door de creativiteit en het vasthoudende doorzettingsvermogen van de inwoners van de regio.

In de afgelopen decennia, mede dankzij een grote impuls van het Aparecidadocument, is de Kerk in het Amazonebekken gaan beseffen dat – vanwege de immense territoriale uitgestrektheid, de grote diversiteit van de volkeren en de snelle veranderingen in de sociaal-economische realiteit – haar pastorale zorg zorgwekkend dun is uitgespreid. Het was (en is nog steeds) noodzakelijk om een grotere aanwezigheid te hebben in een poging om te reageren op de specifieke identiteit van deze regio vanuit het oogpunt van de evangelische waarden. Dit houdt onder meer in de erkenning van haar immense geografische uitbreiding, waarbij vele delen vaak moeilijk te bereiken zijn, de brede culturele diversiteit en de invloed van nationale en internationale belangen die vaak een gemakkelijke economische verrijking zoeken vanwege de overvloedige hulpbronnen van de regio. Een geïncarneerde missie duidt op het in heroverweging nemen van de beperkte aanwezigheid van de Kerk in relatie tot de onmetelijkheid van het territorium en zijn culturele diversiteit.

Een Kerk met een Amazonegezicht moet op zoek gaan naar een model van alternatieve, integrale en solidaire ontwikkeling, gebaseerd op een ethische code die ook de verantwoordelijkheid voor een authentieke, natuurlijke en menselijke ecologie bevat, die de basis vormt voor het evangelie van gerechtigheid, solidariteit en de universele bestemming van aardse goederen. Het betekent verder gaan dan een utilitaristische en individualistische logica die weigert om economische en technologische bevoegdheden aan ethische criteria te onderwerpen (DAp 474, c). Daarom moet het hele volk van God, dat deel uitmaakt van de missie van Christus – priester, profeet en koning (vgl. LG 9), aangemoedigd worden om niet onverschillig te blijven ten opzichte van de onrechtvaardigheid in de regio, opdat men door te luisteren naar de Geest de gewilde nieuwe wegen kan ontdekken.

Deze nieuwe wegen voor pastorale zorg in het Amazonegebied vragen om het opnieuw lanceren van het werk van de Kerk (DAp 11) in het gebied en om dieper in te gaan op het proces van inculturatie (EG 126), wat vereist dat de Kerk in de Amazonegebied moedige voorstellen doet, wat wil zeggen, de gedurfde en onbevreesde houdingen die paus Franciscus van ons vraagt. De profetische missie van de Kerk wordt vandaag uitgevoerd door haar inclusieve bedieningspraktijk, waardoor inheemse volkeren en gemeenschappen in het Amazonegebied haar belangrijkste gesprekspartners (LS 146) kunnen zijn met betrekking tot alle pastorale en maatschappelijke milieukwesties van het territorium.

Om de zorgwekkende fragiele aanwezigheid van de Kerk te transformeren en breder en meer geïncarneerd te maken, moet een hiërarchische lijst van de dringende behoeften van het Amazonegebied worden opgesteld. Het Aparecidadocument noemt de noodzaak van eucharistische integriteit (DAp 436) voor het Amazonegebied, dat wil zeggen dat er niet alleen de mogelijkheid is voor alle gedoopten om deel te nemen aan de zondagsmis, maar ook voor een nieuwe hemel en een nieuwe aarde om wortel te schieten in het Amazonebekken in afwachting van het Koninkrijk van God.

In die zin herinnert Vaticanum II ons eraan dat heel het volk van God deel heeft aan het priesterschap van Christus, hoewel het een onderscheid maakt tussen het gewone priesterschap en het priesterschap van de bediening (zie LG 10). Dit geeft ruimte aan de dringende noodzaak van het evalueren en heroverwegen van de bedieningen die thans nodig zijn om te beantwoorden aan de doelstellingen van een Kerk met een

Amazonegezicht en een Kerk met een inheems gezicht (Fr.PM). Eén prioriteit is het specificeren van de inhoud, methoden en attitudes die nodig zijn voor een geïncultureerde pastoraat dat in staat is om een antwoord te hebben op de enorme uitdagingen van het gebied. Een andere is om nieuwe bedieningen en diensten voor te stellen voor de verschillende pastorale noden, die in overeenstemming zijn met activiteiten en verantwoordelijkheden binnen de gemeenschap. In deze zin is het noodzakelijk om te identificeren welke officiële bediening aan vrouwen kan worden verleend, daarbij rekening houdend met de centrale rol die vrouwen vandaag in de Amazonekerk spelen. Het is ook nodig om inheemse en lokaal geboren clerus te bevorderen, waarbij hun eigen culturele identiteit en waarden worden bevestigd. Ten slotte moeten er nieuwe wegen worden overwogen voor een betere en frequentere toegang van het volk van God tot de eucharistie, het middelpunt van het christelijke leven (zie DAp 251).

15. Nieuwe wegen

In het denken over een Kerk met een Amazonegezicht dromen we met onze voeten gegrond in onze oorsprong, en met open ogen overwegen wij de toekomstige vorm van deze Kerk, uitgaande van de ervaring van het volk met culturele diversiteit. Onze nieuwe wegen zullen van invloed zijn op bedieningen, liturgie en theologie (Inheemse theologie).⁹

De Kerk reikte in eerste instantie naar de mensen uit omdat ze was geraakt door het gebod van Jezus en door trouw aan het evangelie. Vandaag moet zij met vreugde en respect de zaden van het Woord (AG 11) in de regio ontdekken.

Het hele volk van God, tezamen met bisschoppen, priesters, religieuze mannen en vrouwen, en religieuze en lekenmissionarissen, is geroepen om dit nieuwe kerkelijke pad op te gaan met een open hart. Allen zijn geroepen om samen te leven met hun gemeenschappen en om zich in te zetten voor de verdediging van hun leven, en de volken en hun culturen te beminnen. Inheemse missionarissen, evenals zij die van buiten komen, moeten een spiritualiteit van contemplatie en dankbaarheid cultiveren, hun harten openen en de Amazonische en inheemse volken met de ogen van God zien.

Een praktische spiritualiteit met de voeten op de grond biedt de mogelijkheid om vreugde en levenslust te vinden in het samenleven met de Amazonische volkeren, en aldus in staat te zijn hun culturele rijkdommen te waarderen, daar waar God het zaadje van de Blijde Boodschap heeft gezaaid. We moeten ook in hun culturen de elementen kunnen waarnemen die, omdat ze betrekking hebben op de menselijke geschiedenis, gezuiverd moeten worden. We moeten werken aan individuele en gemeenschappelijke bekering en de dialoog op verschillende niveaus cultiveren. Een spiritualiteit die profetisch is en gebaseerd op martelaarschap maakt ons meer toegewijd aan het leven van mensen, hun verleden en hun heden, terwijl we uitkijken naar het smeden van een nieuwe geschiedenis.

We zijn geroepen als een Kerk om de leidinggevende rollen van de mensen te versterken. We moeten een interculturele spiritualiteit verfijnen om ons te helpen

⁹ Cf. CELAM, VI Symposium over Indiase theologie, (Asunción, Paraguay, 18-23 september 2017).

omgaan met de diversiteit van mensen en hun tradities. We moeten de krachten bundelen om voor ons gemeenschappelijke huis te zorgen.

Dit vereist een spiritualiteit van gemeenschap tussen inheemse missionarissen en diegenen die van buiten komen om gezamenlijk te ontdekken hoe mensen te begeleiden: naar hun verhalen luisteren; deelnemen aan hun levensprojecten; hun spiritualiteit delen; en hun strijd in de hand houden. Dit is spiritualiteit naar de wijze van Jezus: eenvoudig, menselijk, in dialoog en Samaritaans, waardoor we het leven, de liturgie, de eucharistie en feesten vieren, altijd vanuit respect voor de ritmes die eigen zijn aan elk volk.

Als een Kerk met een Amazonegezicht wordt verlevendigd, moeten de missionarissen het vermogen bezitten om de zaden en vruchten van het Woord die al aanwezig zijn in het wereldbeeld van een volk, te ontdekken. Dit vereist een stabiele aanwezigheid en kennis van de moedertaal, cultuur en spirituele achtergrond. Alleen op deze manier zal de Kerk het leven van Christus in deze mensen presenteren.

Ter afsluiting, herinnerend aan de woorden van paus Franciscus, willen we iedereen die verantwoordelijkheden heeft in het economische, politieke en sociale leven, en alle mannen en vrouwen van goede wil, vragen: laat ons bewaarders zijn van de schepping, bewakers van Gods plan geschreven in de natuur, beschermers van elkaar en van de omgeving. Laat ons niet toestaan dat de voorboden van vernietiging en dood de vooruitgang van deze wereld begeleiden! (Franciscus, homilie tijdens de Mis voor de inwijding van de Petrinische Bediening, 19 maart 2013)

Verder willen we ook de volkeren van het Amazonegebied vragen: Help uw bisschoppen, en help uw mannelijke en vrouwelijke missionarissen om één met u te zijn, en op deze manier door een inclusieve dialoog om een Kerk met een Amazonegezicht vorm te geven, een Kerk met een inheems gezicht. In deze geest heb ik in 2019 een synode voor het Amazonegebied bijeengeroepen (Fr.PM).

VRAGENLIJST

Het doel van deze vragenlijst is om naar de kerk van God te luisteren met betrekking tot de nieuwe wegen voor de kerk en voor een integrale ecologie in het Amazonegebied. De Geest spreekt door het hele volk van God. Als we ernaar luisteren, kunnen we leren over de uitdagingen, hoop, ideeën en nieuwe wegen die God van de kerk in de regio vraagt. Deze vragenlijst is bedoeld om pastores te helpen op die uitnodiging te reageren in overleg met het volk van God. Hiertoe wordt u uitgenodigd om de middelen te verkennen die het meest geschikt zijn voor de lokale realiteit. De vragenlijst is gestructureerd in drie delen die overeenkomen met de verschillende delen van het voorbereidende document: zien, oordelen, handelen.

DEEL I

1. Wat zijn de belangrijkste problemen in uw gemeenschap: bedreigingen voor en moeilijkheden van het leven, het gebied en haar cultuur?
2. Wat is de samenstelling van biodiversiteit en socio-diversiteit in uw regio, in het licht van *Laudato si'*?
3. Op welke manier beïnvloedt deze diversiteit uw pastorale werk?
4. In het licht van de waarden van het evangelie, wat voor soort samenleving moeten we promoten en wat zijn onze middelen om dit te doen, rekening houdend met landelijke, stedelijke en sociaal-culturele verschillen?
5. Wat zijn de bijdragen, verlangens en uitdagingen van de Amazonevolken met betrekking tot de kerk en de wereld, gezien de enorme rijkdom van hun culturele identiteit?
6. Hoe kunnen deze bijdragen worden opgenomen in een kerk met een Amazonegezicht?
7. Hoe moet de kerk door haar integrale pastorale zorg de organisatorische inspanningen van autochtone bevolkingsgroepen begeleiden bij kwesties van identiteit en verdediging van hun territoria en rechten?
8. Wat moeten de antwoorden van de kerk zijn op de uitdagingen van stedelijke pastorale zorg in het Amazonegebied?
9. Als er in uw gebied inheemse volkeren in vrijwillige isolatie zijn, wat moet de kerk dan doen om hun leven en rechten te verdedigen?

DEEL II

1. Welke hoop biedt de aanwezigheid van de kerkgemeenschappen in de Amazone met betrekking tot leven, territorium en cultuur?
2. Hoe kunnen we een integrale ecologie bevorderen, rekening houdend met de ecologische, economische, sociale en culturele aspecten van het dagelijkse leven (zie LS 137-162) in het Amazonegebied?
3. Hoe is Jezus in het kader van uw plaatselijke kerk Blijde Boodschap in het leven van de Amazone binnen gezin, gemeenschap en samenleving?
4. Hoe kan de christelijke gemeenschap reageren op situaties van onrechtvaardigheid, armoede, ongelijkheid, geweld (drugs, mensenhandel, geweld tegen vrouwen, seksuele uitbuiting, discriminatie van inheemse volkeren en migranten) en uitsluiting in het Amazonegebied?

5. Wat zijn de culturele elementen die de verkondiging van het evangelie in de nieuwheid van het mysterie van Jezus kunnen vergemakkelijken?
6. Welke wegen kunnen we volgen om onze sacramentele praktijk te incultureren in de levenservaring van inheemse volkeren?
7. Hoe neemt de gemeenschap van gelovigen, die missionair van aard is en op haar eigen specifieke manier, deel aan het concrete, dagelijkse leergezag van de kerk in het Amazonegebied?

DEEL III

1. Van welke kerk dromen we voor het Amazonegebied?
2. Welke voorstelling heb je van een kerk met een Amazonegezicht die erop uitgaat, en welke kenmerken zou ze moeten hebben?
3. Is er ruimte voor inheemse expressie en actieve deelname aan de liturgische praktijk van uw gemeenschappen?
4. Een van de grootste uitdagingen in het Amazonebekken is de onmogelijkheid om de eucharistie op alle plaatsen regelmatig te vieren. Hoe kunnen we op deze behoefte reageren?
5. Hoe kunnen we de rol van de leken in verschillende pastorale gebieden (catechese, liturgie en liefdadigheid) herkennen en waarderen?
6. Welke rol moet de leek spelen in de verschillende sociaal-ecologische gebieden van de regio?
7. Welke acties zouden profetische verkondiging en veroordeling in het Amazonegebied moeten karakteriseren?
8. Welke eigenschappen moeten de mensen hebben die het goede nieuws in het Amazonegebied verkondigen?
9. Wat zijn de bijzondere activiteiten en bedieningen in het Amazonegebied in uw kerkelijke jurisdictie, en wat zijn hun kenmerken?
10. Welke zijn met name de activiteiten en bedieningen in het Amazonegebied waarvan u vindt dat deze moeten worden opgezet en gepromoot?
11. Op welke manieren kunnen het gewijde leven en zijn charisma bijdragen aan de opbouw van een kerk met een Amazonegezicht?
12. De rol van vrouwen in onze gemeenschappen is van het grootste belang. Hoe kunnen we ze herkennen en waarderen op onze nieuwe wegen?
13. Op welke manieren kan de populaire religiositeit, met name de Mariadevotie, worden geïntegreerd in en bijdragen aan de nieuwe wegen van de kerk in het Amazonegebied?
14. Welke bijdragen kunnen de communicatiemedia leveren aan de opbouw van een kerk met een Amazonegezicht?